

Matej Arsenijević, Beograd

Pravoslavlje i rat^[*]

UDK 241(355.01)

O AUTORU: Matej Arsenijević (1966), pjesnik, upravnik beogradskog dopisništva "Svetigore"; objavio knjigu *Mišljenje ljubavi* (1992)

* Ovaj tekst predstavlja unekoliko dopunjeni sažetak većeg rada nastalog iz predavanja izloženih u sklopu ciklusa "Pravoslavlje i rat", održanog tokom novembra i decembra 1994. na tribini Studentskog kulturnog centra u Beogradu.

SAŽETAK: Aktualna istorijska i duhovno-politička situacija Pravoslavlja (vojna, geopolitička, ekonomska i kulturna ugroženost pravoslavnog sveta u celini – Balkan, Rusija, Grčka, Kipar...) i Srbskog pravoslavnog naroda (petogodišnji otadžbinski rat u Zapadnim Srbskim Zemljama, protivotadžbinski dejtonski mir, "postdejtonsko" stanje srbske istorije) jeste ono što nužno određuje osnovni ton i metodologiju ovog teološko-političkog eseja o ratu. Nalazeći se u takvoj istorijskoj situaciji, kao pravoslavni, nemamo prava da našu temu – Pravoslavlje i rat – viviseciramo kabinetski "objektivno", kao da se tu radi o nekom apstraktnom pitanju, koje nikakve veze nema sa našim stvarnim životom i našom večnom sudbinom. Teološko-politički um Pravoslavlja – a kod nas pravoslavnih Srba to je svetosavski um – uvek jeste um stvaralačkog sudara sa antinomijama istorije, borbeni (kritičko-polemički) um dinamičnog prepoznavanja, promišljanja i odgovaranja na izazove svih istorijskih pitanja i problema, um neustrašivog razlikovanja teološko-političkih duhova istorije i eshatoloških implikacija svih istorijskih fenomena i činova.

Zato u razmatranju pitanja pravoslavnog shvatanja rata ne krećemo od izlaganja nekakve opšte pravoslavne "teorije rata" (koje u nekakvom sistematskom obliku i nema), već od iznošenja skice istorijske i geopolitičke krizne situacije u kojoj se Pravoslavlje na kraju XX. veka našlo u, neprijateljski raspoloženoj, zapadnoj civilizaciji, bez svog organskog istorijskog sveta i realne istorijske moći.

KLJUČNE RIJEČI: rat, istorija, pravda, borba, Crkva, mir, eshaton

"Ne mislite da sam došao da donesem mir na zemlju:
nisam došao da vam donesem mir nego mač".

Mt. 10, 34

"Mir Svoj dajem vam,
ne dajem ga kao što ga svet daje..."

Jn. 14, 27

Istorijski kontekst: rat protiv hrišćanske istorije

Pre gotovo pola veka u sklopu svojih predavanja o odnosu Zapada prema ostatku sveta^[132], A.

Toynbee je izrekao čuveno istoriosofsko predviđanje po kome je sudbina ne/zapadnog sveta ili da se prikloni Zapadu i njegovim vrednostima ili da nestane u neizbežnom sukobu sa Zapadom kao civilizacijom nadmoćne volje za moć. Potvrđujući istinitost ovih Toynbee-vih zloslutnih predviđanja, američki ambasador u Hrvatskoj Peter Galbraith je o sudbini Srba u Sremsko-baranjskoj oblasti i postdejtonskoj Bosni, ali i sudbini svih ostalih naroda u američkom Novom svetskom poretku, 23. januara 1996. izjavio: "Postoji *samo jedna budućnost* – mir i zajednički život. Ratovi se ne smeju više voditi".

To je rečenica koja otkriva istinu o odsudnom *mističkom ratu koji se vodi u temeljima savremene istorije*. Taj se rat, na istorijskom i geopolitičkom planu, pojavljuje kao rat koji posthrišćanska civilizacija predvođena Amerikom (pijementom novosvetskog Zapada), nemilosrdno vodi prvenstveno protiv ostataka evroazijske hrišćanske civilizacije. Taj rat za planetarni američki mir kao sekularno-eshatološku utopiju Novog svetskog poretka rukovođen je ekstremnom i genocidnom *verskom* (antihrišćanska religija fundamentalističkog amerikanizma), *rasnom* (antinacionalni novi, mondijalistički rasizam ili inter/nacizam) i *ideološkom* (antimonarhistička totalitarna demokratija "otvorenog društva") mržnjom naročito prema hrišćanskim evroazijskim narodima, njihovim državnim suverenitetima, kulturama i tradicijama, mržnjom koja je – u suštini – mržnja prema Bogočoviku Hristu. Kraj XX. veka obeležen je osvajačkim pohodom američkog Zapada na ceo svet i celu istoriju, koji namećući – što "mekim" što "tvrdim" ratom – svoj pax americana ukida "staru" (hrišćansku) istoriju i nameće *zapadnu sudbinu kao jedinu sudbinu i zapadnu budućnost kao jedinu budućnost* sveta.

Da se ovde ne radi ni o kakvim apokaliptičkim fantazmima svedoči i jedan od pripadnika samog vrha mondijalističke elite, bivši američki državni sekretar i dobitnik Nobelove nagrade za mir 1973, Henry Kissinger koji u svojoj najnovijoj knjizi *Diplomatija*^[133] (i nezaobilaznoj studiji o principima zapadne geopolitike), izjavljuje da se američko-evropska saradnja (čitajmo: američko-atlantsko, posthrišćansko rušenje hrišćanske Evro-Azije) krajem XX. veka, posle dva neuspela pokušaja (Wilson-ovog sa Ligmom naroda 1919. i Truman-ovog sa Ujedinjenim nacijama 1945.) nalazi u trećoj fazi – "nove atlantske politike". Posle pobede u hladnom ratu Sjedinjene Države kao najveća i najmoćnija nacija i jedina svetska sila "sposobna da u svakom trenutku interveniše na svakom delu globusa", kao lider (a uz to i vodeći siledžija) unipolarnog sveta bez ideoloških protivnika^[134] promoviše "novu atlantsku politiku" kroz širenje NATO-a na Istok i podređivanje birokratskog monstruma Organizacije ujedinjenih nacija agilnom NATO-u kao "instituciji koja je u najvećoj meri uskladila američke moralne i geopolitičke ciljeve: očuvanje centara američke moći nad Evropom i Azijom", a sve u cilju "preoblikovanja globusa po američkom modelu". Tu planetarnu ekspanziju "Američke ideje" je, kako svedoči Kissinger, još početkom ovog veka koncipirao američki predsednik Woodrow Wilson (inače osvedočeni mason) kao proces "globalnog širenja (američke) demokratije". "Vilsonijanski san o univerzalnoj kolektivnoj bezbednosti" se danas sve više realizuje kao rastuća zavisnost čitavog sveta od vojnopolitičke, tehnološko-informatičke i medijsko-ekonomske dominacije Sjedinjenih Država nad čitavom civilizacijom.

Zato nije nimalo slučajno da je NATO prvi put posle svog osnivanja vojno intervenisao upravo protiv pravoslavnih državotvornih (Zapadnih) Srba kao, na kraju XX. veka, vodećih protagonista evroazijske politike i hrišćansko-nacionalnog otpora Novom svetskom poretku, tj. atlantskom mondijalizmu. (Podsećamo čitaoce da je NATO 10 puta vojno napao Srbe u Srbskoj i Srbskoj Krajini: 28. februara, 10. i 11. aprila, 5. jula, 22. septembra, 21. i 23. novembra 1994, 26. i 27. maja i septembra 1995.). Zato je sasvim logično što – po rečima visokog neimenovanog zvaničnika Stejt Departmenta – vojni poraz i uništenje srbske države u Bosni predstavlja strateški američki (= atlantski) interes, odnosno tačku na kojoj se "lomi rezultat" američkog obračuna sa Evro-Azijom kao geopolitičkim prostorom hrišćanske civilizacije.

Srbsko pitanje i Srbska pravoslavna ideja su se, na kraju XX veka, našli u centru bitke za evroazijsku istoriju, u centru prestrukturiranja geopolitičkih sfera interesa u Evropi: a) *američke sfere* interesa, Amerike koja "američkom" Bosnom (kao potencijalno islamskom republikom usred

Evrope) drži Evropu u stalnoj političkoj nestabilnosti kako bi je neprestano vraćala u svoj čelični atlantski zagrljaj, a u isti mah, srbskom hrišćanskom krvlju i grobovima, namiruje svoje kontroverzne račune sa Islamom, b) *nemačke sfere* interesa, ojačane Nemačke koja se pravcem severozapad-jugoistok vraća i politički i vojno na Balkan, potvrđujući da je tradicionalni kontinuitet nemačkih interesa i politike na Balkanu bio i ostao "baciti Srbe na kolena", slomiti Srbstvo kao državotvornu kičmu Balkana, v) *turske sfere*, ojačane neootomanske NATO-sile Turske koja se pravcem jugoistok-severozapad "zelenom balkanskom transverzalom" pruža preko srbskog Kosmeta i Stare Srbije (Sandžak), ka poturičkoj republici Alije Izetbegovića^[135].

Jean P. Gullouis, penzionisani francuski general i jedan od vodećih francuskih vojnih stratega i geopolitičkih analitičara druge polovine XX. veka, u svojoj značajnoj dvotomnoj geopolitičkoj studiji *Krv nafte – geopolitički eseji* o odnosu Zapada i Islama govoreći o novoj – od Amerike odobrenoj – nov(svetskoj) podeli Evrope između obnovljene Nemačke i obnovljene Turske, "na štetu pravoslavnih naroda", zaključuju da će ceo svet za novu geopolitičku podelu Balkana "između Nemačke i Turske, platiti Srbi i Grci"^[136]. Rezultat presecanja antihrišćanskih i anti-evroazijskih geopolitičkih interesa na Balkanu jeste raspeće Srbstva u Zapadnim Srbskim Zemljama od strane istorijski nakazne vojno-političke alijanse posthrišćanskog "novokrižarskog" Zapada i džihadskog Islama, rat koji je bio sramno legalizovan kroz OUN^[137].

Savremena posthrišćanska civilizacija globalnog Zapada je, u ime svoje mondijalističke ideje, povelila "novi križarski"^[138] rat protiv Srbskog pravoslavnog naroda i Srbske pravoslavne ideje. Budući da je Pravoslavlje temeljni elemenat Srbske ideje i, time žila kucavica čitave srbske istorije, rat koji je civilizacija belog pentagrama vodila i vodi protiv pravoslavnih Srba kao čuvara i branilaca Časnoga Krsta i Zlatne Slobode, ispostavlja se kao rat protiv samog Pravoslavlja, kao rat protiv pravoslavnog duhovnog i geopolitičkog sveta, ili drugačije – kao integralni zapadni rat protiv hrišćanske istorije. Tako se u srbskom otadžbinskom ratu u Zapadnim Srbskim Zemljama zbivao i zbiva odsudni mistički sukob suprotnih ideja istorije: hrišćanske i antihrišćanske (= anti-hristovske). Na geopolitičkim prostorima balkanske proto-Evrope se ponovo vodila (i još nije završena!) odlučujuća mistička bitka hrišćanskog otpora Zapadnom Zlu koje objavljuje Kraj Istorije, bitka za duhovnu sudbinu hrišćanske evroazijske civilizacije, bitka čijeg značaja duhovno-politički posunovraćena Evropa uopšte nije bila svesna, a, nažalost, ni Rusija, koja – izgubivši svest o svojoj istorijskoj misiji i svom geopolitičkom identitetu – više ne ume da artikuliše svoju balkansku politiku u skladu sa pravoslavnim evroazijskim ciljevima.

Na unutrašnjepolitičkom planu srbskog istorijskog života, istovremeno traje jedan drugi i ništa manje opasan rat, koji protiv hrišćanskog lika, duha i državnosti Srbskog naroda, protiv Srbske pravoslavne ideje vodi bezbožnička vlast nad Srbijom, čija je jugoslovensko-levičarska ideja po svim tačkama suprotna i neprijateljska Srbskoj pravoslavnoj i državotvornoj ideji. Svedoci smo ubrzane restauracije postkomunističkog neokomunizma u Jugoslaviji, koji opet, ako i pre pola veka, ima podršku Zapada za okupaciju i razaranje državotvornog duha i tkiva Srbstva. Poslednje dve, "mirotvorne", godine u srbskoj javnosti traje koordinisana i sistematski sprovedena režimska kampanja protiv Srbske ideje i Pravoslavlja (Crkve) kroz sve nivoe javnoga života, od politike do kulture. Crni savez spoljašnjeg (zapadnog) i unutrašnjeg (jugolevičarskog) anti-srbskog rata potvrđen je njihovim ritualnim "venčanjem" u krvi kainovske izdaje na Drini, blokadom Srbske 4. avgusta 1994, mučkom izdajom i predajom Zapadne Slavonije 1. maja 1995, Krajine 5. avgusta 1995, zapadnih delova Srbske septembra 1995. i Srbskog Sarajeva marta 1996, zatim kataklizmom Dejtonskog mira 21. novembra 1995. (kao pokušajem ubistva Kosovskog Zaveta i Srbske ideje u Srbima!) i, konačno, priznanjem avnojevske BiH od strane Jugoslavije početkom oktobra 1996. u Parizu.

Ovo (po)ratno i "postdejtonsko" vreme je preteško vreme za Srbski pravoslavni narod i srbsku pravoslavnu misao, ali time je naša odgovornost za naš narod i tu našu misao i veća i stroža. Srbi su ti koji su – iako privremeno poraženi Dejtonskim mirom – dužni da nastave da svedoče istinu Zaveta i u istoriji nose zastavu borbenoga Pravoslavlja. Jer kao što čovek ne živi samo sebe radi,

tako i svaki narod u istoriji živi da bi ostvarivao ostvaruje svoj bogodani zadatak na dobro drugih naroda. Zadatak koji Srbski narod, ovako mali, ali ni po čemu manji od prevelikih naroda sveta – da parafraziramo sv. ap. Pavla – treba da izvrši u istoriji jeste: da eshatološkim svedočenjem Kosovskog Zaveta podseća svet na *Carstvo Nebesko kao smisao istorije, na univerzalni duhovni smisao rata za Krst Časni i Zlatnu Slobodu, na istinu hrišćanske nacije* – kao osnovnu istinu (postvizantijske) hrišćanske Evro-Azije. Srbski narod je to svedočio otadžbinskim ratom 1991-1995, a i danas – pod dvostrukom dedinjsko-dejtonskom okupacijom – to mora da nastavi da čini pružajući *zavetni otpor* američkom miru i njegovim zloduhovnim i zlopolitičkim posledicama u zemljama Svetoga Save.

Pitanje rata tj. hrišćanskog otpora Američkom miru se za pravoslavne narode na kraju XX. veka ispostavlja kao ključno, praktično i teorijsko, pitanje njihove savremene istorije, pitanje duhovno-političkog opstanka, pitanje koje u sebi dramatično zbira sva pitanja o njihovoj istorijsko-eschatološkoj sudbini. Ono je, stoga, teološko pitanje par excellence.

Srbsko hrišćansko ratno iskustvo

Priroda Zla je da ono uvek napada prvo i nasilno, zato se Zlu u istoriji ne može suprotstaviti nenasiljem, već isključivo silom pravednoga otpora i odbrane. Njegoš, na jednom mestu, kaže da nema nikakvoga greha u tome kada se čovek brani "zlom od zla". Njegoš pod "zlom" odbrane misli na posezanje za oružjem tj. rat, koji se sa hrišćanskog stanovišta ne može do kraja opravdati, jer je epifenomen palosti. Ali, suprotstaviti se silom odbrambenog rata zlu napadačkog rata tu nema greha i zla, naravno uz strogo poštovanje hrišćanskog ratnog etosa, na koji bi se mogle primeniti reči sv. ap. Pavle: "Ako se ko i bori, ne dobija venac ako se ne bori po pravilu" (2. Tim. 2, 5) To "boriti se, ali po pravilu" jeste onaj krajnji kriterijum hrišćanske duhovne samodiscipline, koji opredeljuje smisao svih Hrišćaninovih istorijskih činova, i u ratu i u miru. Pravoslavno prihvatanje rata jeste: boriti se u *pravednom ratu, na pravedan način* – "po pravilu" predanja hristoljubivog vojinstva za koje se molimo na svakoj Liturgiji, *za pravedan cilj*. To je paradigma hrišćanskog vojevanja za Krst Časni i Slobodu Zlatnu, koju su, u svojim besmrtnim ličnostima, ostvarili Sveti hrišćanski ratnici. Tek u krajnjoj poslušnosti i toj paradigmi Hrišćanin u ratu sme da kaže: "S nama je Bog, razumite narodi, i odstupite jer je s nama Bog". "Sa nama je Bog" u ratu sve dok mi – ratujući po strogoj etičkoj paradigmi hrišćanskoga vojinstva – ostajemo, u Pravdi Božijoj, sa Bogom. Srbsko ratno iskustvo je u potpunosti utemeljeno u toj paradigmi i potvrđeno u ličnostima Svetih srbskih ratnika.

U Pravoslavlju, kako smo već rekli, nema "svetog rata", a mi govorimo o Svetim Ratnicima. Kakav je to paradoks? Zašto nema svetog rata? U istoriji nema ni svetog mira, a kamoli svetog rata. Nema ničeg svetog tj. besmrtnog bez i van ličnosti i van zajednice živih ličnosti, van Crkve. S druge strane pravoslavni Hrišćanin je svestan da je nužno povezan sa ubistvom neprijatelja, što je neoboriv argument protiv bilo kakve sakralizacije rata po sebi. (Lišavanje života neprijatelja-napadača u odbrambenom ratu nije ubistvo u biblijskom smislu, ali, čak i takvo – kanonski gledano – predstavlja neuklonjivu prepreku zbog koje Hrišćanin u budućnosti ne može biti rukopoložen za sveštenika).

Ko je, onda, sveti ratnik? Sveti ratnik je onaj Hrišćanin koji se – izvršavajući poslušanje svojoj Otadžbini kao vojnik Otadžbine i svojoj veri kao vojnik Hristov – u antipersonalističkoj stihiji i sunovratu rata kroz svoj lični Boj izborio za odbranu branjene Svetinje i pri tom sačuvao čist svoj hrišćanski Obraz. Sveti ratnik je onaj Hrišćanin koji je – kroz čin dobrovoljnog ratničkog kenosisa i samoporicanja do trpljenja rana, bolova i smrti radi dobra svoje krštene zajednice – nadišao svoju smrtnu biološku ipostas, izborivši se za svoje eshatološko ime i slobodu, koja se u Pravoslavlju identifikuje sa ličnošću odnosno sa besmrtnošću. Sveti srbski ratnik je svaki onaj srbski vojnik koji se pod znakom Krsta – uključivši se celim svojim bićem u mističko energetsko polje hristoljubivog srbskog vojinstva od Kosova do danas tj. u opit Časnog Krsta i Zlatne Slobode – borio za odbranu vere, naroda i svetinja, i, boreći se "po pravilu", pobedio zlo u sebi i zlo oko sebe. Sveti ratnik je onaj koji se u nesreći rata pokazao kao bogoliki srbski čovek i kao bogočovečni srbski junak. Sveti

ratnik je onaj koji je besmrtnost izborio ratujući ne u bitkama "svetog rata" (koga nema), već u bitkama "dobra rata", koga ima i o kome govori čitava istorija Pravoslavlja. Na biblijskom jeziku "dobro" jeste sve ono što je od Boga i što je bogojavljenje. Kako onda rat može biti od Boga i bogojavljenje? Može biti ako se u njemu kao živo središte istorije pojavljuje bogoliki čovek-junak, koji ratujući protiv zla i greha ratuje za pravdu i zajednicu sa Bogom, za spasenje sveta. I kao što je podvižništvo ratnička metodologija oboženja i spasenja, jer je ontološka polemika za bogočovečanski identitet čoveka, tako je i ratništvo za Krst i Slobodu asketska metodologija fizičke borbe za opstanak, slobodu, bogočovečanski identitet i suverenitet krštenoga naroda. I nema Hristovog Srba koji nije duhovnim i fizičkim ratom protiv zla potvrdio svoju srbsku hrišćansku slobodu.

Međutim, danas se – zbog ispalosti iz celine svetosavsko-svetolazarskog Predanja – često pravi greška tako što se pitanje učestvovanja Hrišćana u ratu razmatra iz isključivo iz perspektive duhovnosti, tj. asketske borbe protiv zla i greha u samom sebi, pa se onda kaže – sa navođenjem raznih biblijskih citata – da će rat na zemlji prestati kad ljudi pobede zlo u sebi i svi postanu dobri. Jasno je da takav stav bliži pijetističkom utopizmu, nego pravoslavnom trezvenom sagledanju istorije. Hrišćanska lična asketika i hrišćanski ratni heroizam se ne isključuju već predstavljaju organsku celinu: borba protiv zla u sebi je komplementarna sa borbom protiv zla koje čoveku dolazi kroz drugog. Da je srbski ratnik uvek organski bio svestan te veze najbolje pokazuju reči srbskog generala K. Mušickog izrečenih u *Deset zapovesti srpskim dobrovoljcima*^[139]: "Najveće junaštvo je pobediti sebe... ako sebe pobedite pobedićete sve protivnike Srpskog naroda", to jest – ko pobedi zlo u sebi dobija silu da pobeđuje svako zlo oko sebe. Zato kod srbskog vojnika postoji vojničko predanje o asketskoj disciplini u ratu: da razvrat u ratu donosi nesreću, a pljačka, zlo delo pa čak i psovka (ne daj, Bože, na Boga!)^[140] – poraz! Dimitrije Ljotić, u svojim uspomena o I. svetskom ratu, piše da je među srbskim vojnicima postojalo nepisano pravilo da se u ratu mora živeti monaški, asketski i devstveno da bi se sačuvao stav maksimalne lične čistote i usredsređenosti na vojničku dužnost. To je jedan od glavnih elemenata srbskog ratnog etosa koji stoji u saglasju rečima sv. ap. Pavla: "A svaki koji se bori od svega se uzdržava" (1. Kor 9, 24-26).

Govoreći o srbskom hrišćanskom ratnom junaštvu i čoveštvu Dragiša Vasić u knjizi "Karakter i mentalitet jednog pokolenja" opisuje slučaj koji se desio u II. balkanskom ratu posle krvave borbe na Vlasinskim visovima 1913: "Jedan mali srpski vojnik iz 10. pešadijskog puka koga drugovi od milošte zвахu Packo beše na bojištu našao lež bugarskog podnarednika iz okoline Čustendila, po imenu Kasanova. Bila je gusta magla i Packo, bolećiv, poduhvati se da pod zaštitom magle sahrani mrtvo telo Bugarina, svoga neprijatelja. Bugarske predstraže nalažahu se dosta blizu, na nekoliko stotina metara od jednog malog i golog ćuvika gde je poleđuške ležao podnarednik Kasanov. Pošto ga je lepo ukopao, mali Packo izdelja tada jedan krst i upisa svojom samoukom rukom ime podnarednika koje je saznao iz njegove beležnice. Baš u tom trenutku kada on, umoran i znojav od žurnoga rada, pobijaše krst više glave poginuloga, magla se podigla. Bugarski vojnici mogahu tada sa svojih mesta lepo videti Packa i dobro raspoznati čime se on zanimaše. Ali ih ovaj plemeniti posao nije uzdržao da propuste zgodnu metu. I kako je Packo, uveren da ga u ovom hrišćanskom poslu niko neće uznemiravati, stajao sasvim otvoreno, jedno zrno iz puške pogodi ga pored srca. Kada se magla ponovo spustila, mi nađosmo jadnog Packa mrtvog sa rukama raširenim oko onog istog krsta koga on beše tako pobožno sadeljao jednom neprijatelju, koji je pripadao narodu tako podlom". Eto, šta je srbski hrišćanski ratni etos neustrašiv prema živom, a milostiv prema zarobljenom ili mrtvom neprijatelju. I taj "mali vojnik" Packo dosegao je – prečicom hrišćanskog čoveštva u ratu – do nebeskih visina Svetoga Ratnika srbskog.

Ratno stradanje i nesreća Hristovog Srba u ratu ne oslobađa ga njegove odgovornosti pred Bogom zbog, navodno, "olakšavajućih okolnosti" (jer su u ratu svi zli). Naprotiv, rat još čvršće vezuje sa Boga i Istinu hrišćanskog etosa (koji je u srbskom predanju etos Krsta Časnog i Slobode Zlatne). Zadatak Hristovog Srba u ratu je da svojom hrišćanskom slobodom iznutra osmisli svoje učešće u ratu, podižući ga ličnim podvigom heroizma ili mučeništva na nivo zavetnog rata ili boja za Pravdu Božiju, uključujući svoj ratni podvig u saborno iskustvo Kosovskog Zaveta i Nebeske Srbije. Zato

se, mi pravoslavni Srbi, u svakom ratu uvek vraćamo tom najdubljem kosovsko-zavetnom sloju našeg bića, tom svetoatničkom arhetipu srbskom, tom jeziku zavetnog deseterca koji nas mistički govori u kostima našim, još pre rođenja iz utrobe materine.

U srbskom ratnom kosovsko-zavetnom etosu ključni pojam je pojam pravde kako ga u narodnoj pesmi formuliše majka Kraljevića Marka: "Bolje ti je izgubiti glavu, nego svoju ogrešiti dušu" i to je svetoetički imperativ naše ratničke hrišćanske istorije. Uvek se boriti za pobjedu, nikada na način koji je zabranjen zavetnim etosom sv. kneza Kneza Lazara i kosovskih junaka. Zbog glasa tog etosa koji više u srbskim kostima, u I. svetskom ratu je uvek bilo moguće sakupiti i više nego što je potrebno dobrovoljaca za najopasniju vojnu akciju, ali zato se – po svedočenju samih srbskih oficira – nikada nijedan srbski vojnik nije dobrovoljno javljao za streljački vod koji je trebalo da izvrši legalnu presudu prekog suda i strelja neprijatelja za koga je bilo utvrđeno da je počinio ratni zločin: streljački stroj se uvek morao odrediti naređenjem.

Postoji tačno utvrđeno predanje hrišćanskog načina ratovanja, ratnički čojstveno-junački kodeks^[141] – kako ga u književnom obliku vidimo kod Marka Miljanova u *Primjerima čojstva i junaštva* – koji predstavlja osnov ratne (samo)discipline srbske hrišćanske vojske:

1) Boriti se junački protiv neprijatelja, mrzeći zlo koje dolazi kroz neprijatelja, a neprijatelja poštujući, u skladu sa divnim predanjem onog srbskog – "Jao meni do Boga miloga, đe pogubih od sebe boljega!". Lišavanjem života, ranjavanjem i zarobljavanjem onemogućavati neprijatelja u nameri zločinjenja prema, od Boga poverenim nam, našim bližnjima, 2) razoružani i zarobljeni neprijatelj više nije neprijatelj, a ako je kriv za zločin sudi mu se po ratnom pravu 3) telo mrtvog neprijatelja – poštovati u skladu sa hrišćanskim odnosom prema mrtvima, 3) neprijateljski civili moraju ostati nepovređeni, osim ako nisu naoružani i ne bore se uz neprijateljsku vojsku 4) ubijanja, batinanja, mučenja, silovanja civila – zabranjena, paljevine i rušenja – dopuštena samo ako su neophodni zbog vojnih operacija.

O visokovrlinskim zahtevima srbskog zavetno-ratnog etosa govore i reči kralja Aleksandra I Karadorđevića, koje je (tada još kao Prestolonaslednik) izgovorio 5. oktobra 1912. primajući komandu nad Prvom armijom: "Prema pobeđenom neprijatelju, i neprijatelju koji se preda, budite čovečni i milostivi, jer on tada prestaje biti neprijatelj, nego ostaje samo čovek, a prema čoveku treba biti čovečan. Kuće, imanje, čast i obraz pobeđenog neprijatelja štedite i štitite, kao i kuće, imanje i čast sopstvenog naroda, jer to zahteva ne samo čovečnost i pravoslavna vera naša, nego to i dolikuje junacima...".

Nama pravoslavnim Srbima predanjem Kosovskog Zaveta je dat ne samo mistički ratni etos, već i konkretni poredak duhovne, duševne i telesne pripreme za Boj. To je fizičko i duhovno sabiranje vojske pred bitku, na sv. Liturgiju, koju je obično služio Patrijarh sa svim episkopima. Vojska je tom prilikom ostavljala oružje pre ulaska u hram, gde se ispovedala i zajedno primala Sv. Pričešće. Potom je, ispred hrama, vojska u liku u liku svog zapovednika koji bi uzimao blagoslov od patrijarha i kroz obred blagosiljanja ratne zastave, predavala svoju sudbinu u Božije ruke. To je samodreška paradigma koja svojim eshatološkim karakterom kontekstualizuje svaku konkretnu srbsku istorijsku bitku kao bitku za odbranu i zemaljske i nebeske Otadžbine, kao saborno ratno ispovedanje večnog srbskog opredeljenja za Carstvo Božije. Ta paradigma je poštovana i pred odlučujuću bitku za probijanje Soluskog fronta 1918.

Srbska istorija je u i duhovnom i političkom smislu ratna istorija^[142], istorija otadžbinskih ratova za nebozemnu slobodu i državno ujedinjenje Srbstva: istorija koja vavek stoji pod znakom i eshatološkim zrakom Kosovskoga Boja. Srbski narod je na horizontu vremena stvarao svoju povest kroz razne vrste ratova: duhovne (sveti podvižnici), vojne (sveti ratnici), državne (sveti kraljevi), stvaralačke (sveti umetnici), a svi oni zajedno su bili jedan isti rat Srbskog pravoslavnog naroda za Krst Časni i Slobodu Zlatnu Hristovu, za Zavet i Savez sa Bogom kao srbski istorijski logos, nebozemnu zbranost srbskog istorijskog bića. Taj srbski "dobri rat" za hrišćansku istoriju je svetom tajnom Kosovskog Boja zavek smešten u eshatološke okvire: i zato je sva srbska istorija do kraja

vremena u ovome – Nebeskom Srbijom *eshatološka borba za zemaljsku Srbiju* i zemaljskom Srbijom *istorijska borba za Nebesku Srbiju*.

Zaključak

Baš zato što smo Hrišćani i što najdublje osećamo antinomičnu prirodu i tragiku istorije, što smo svesne postojanja Zla i nepravde u istoriji i neophodnosti borbe protiv tog Zla i te nepravde, mi ne smemo sebi da dozvolimo da presložene istorijske situacije, kao što je rat, veštački pojednostavljujemo tako što ćemo njihovu antinomičnost racionalizovali i redukovati na definicije i recepte, koji treba da nas unapred oslobode osnovne hrišćanskog odgovornosti – *podviga lične slobode*. Niko Hrišćanina ne može osloboditi lične odgovornosti pred Bogom i bogodarovanom Otadžbinom. Olaki i moralizatorski odgovori na teška istorijska pitanja kao što je rat, za koja nema gotovih recepata i koja se mogu rešavati samo u živom i dramatičnom susretu sa Bogom, sa Predanjem, svojom hrišćanskom savešću i otadžbinskom dužnošću, po pravilu su pogrešni odgovori koji u istoriji obično imaju teške i amoralne posledice^[143]. Čuvajući u srcu reči Gospodnje ("Ljubite neprijatelje svoje", ali i "Nema veće ljubavi od ove da ko život svoj položi za bližnje svoje") Hrišćanin u ratu stoji pred neuporedivo dubljim konfliktom od najradikalnijeg pacifiste. To je zato što je rat kao najradikalnija situacija istorije istovremeno i mesto najradikalnije krize, κρισις-a, mesto donošenja najdubljih odluka koje najdalekosežnije opredeljuju Hrišćaninovu ne samo istorijsku, već i večnu sudbinu (u koju pacifista ne veruje). Tu u podvigu istovremene hrišćanske ratničko-herojske ekstaze i kenosisa Hrišćanin – pred Bogom i savešću – prihvata sav rizik i svu odgovornost za svoje odluke i činove.

Mi kao pravoslavni Hrišćani znamo da rat ima svoj dublji duhovni smisao. Da će dok bude istorije biti ratova zbog čega rat ne može biti ukinut intervencijom ljudskoga razuma ili utopijskim željama za bolje uređenje društva koje će, navodno, učiniti rat nepotrebnim. Kao takav – sa svim svojim užasnom, tragikom i protivrečnošću – rat je opovrgavanje svakog bezbožnog utemeljenja istorije i gorki lek protiv svake hiliijastičke jeresi. Rekli smo, takođe, da je svaki pacifizam posledica neduhovnog stava prema životu koji u svom antiistorijskom utopizmu negira realnost hrišćanske ratničke borbe protiv zla u istoriji, a za Pravdu i Istinu Božiju. Bog nas ratom, njegovim transcendentnim tragizmom, kao konkretnim opovrgavanjem svake čovekobožne racionalne vizije istorije, spasava od istorijske i duhovne apatije, raslabljenosti i utopizma, na tragičan način nas vraćajući ka duhovnom, večnom i božanskom, ka izvorima našeg nebozemnog identiteta i eshatološkom smislu naše istorije.

Recimo na kraju: niko nije više za mir među ljudima i narodima od Hrišćanstva koje to svoje opredeljenje peva u božićnom kondaku i niko tako radikalno – kroz proroke i mučenike kao eshatološke glasove Istine Božije u svetu – ne odbacuje lažan mir ovoga sveta. S druge strane, niko kao Hrišćanstvo ne odbacuje idolopoklonstvo ratu i njegovu antipersonalističku, ali i niko tako duboko, celovito i dalekosežno kao Hrišćanstvo ne shvata i ne prihvata rat kao organski momenat istorijske tragike u kojoj čovek treba da se izbori za večni bogočovečanski život. Mi kao Hrišćani nismo za mir ovoga sveta, jer je on "neprijateljstvo prema Bogu", već smo uvek za rat samodovoljnom miru ovoga sveta. To ne znači da Hrišćani ne treba da nastoje na postizanju zemaljskoga mira, naprotiv. Ali, takođe ne znači da Hrišćani smeju da odstupe od svog eshatološkog zadatka u istoriji i svedu svoju misiju na sekularne (mundijalistiko-ekumenističke) pokušaje utopijskog uređenja međuljudskih odnosa u istoriji. Hrišćansko "istraživanje i svedočenje mira" je asketsko-svetotajinsko: Crkva je svetotajinski izvor mira nove stvari i početak Carstva Božije već ovde i već sada. Da se poslužimo rečima svetog Nikolaja Žičkog, Pravoslavlje nije ni za bilo kakav mir, ni za bilo kakav rat, već je za *neprestani eshatološki rat istorijskom miru i za eshatološki mir stalnom istorijskom ratu*. Pravoslavlje, stoga, pitanje rata i pitanje mira promišlja kao jedno pitanje, i to uvek u tim njegovim eshatološko-istorijskim rasponima.

Petogodišnji Otadžbinski rat u Srbskoj i Krajinama očistio je našu nacionalnu dušu, prosvetlio naš hrišćanski um, obnovio našu nebozemnu zavetnu svest i savest, obnovio opit duhovnoga smisla

rata, živi opit hristoljubivoga vojninstva, pokazao pravi srbski pravoslavni put: put herojsko-mučeničkog rata za Krst Časni i Slobodu Zlatnu. Ali, ovaj rat je pokazao *i istinu o nama* i posle njega više niko ne može da se izgovara da nije znao ili prikazuje drugačije nego kakav se za vreme tog rata pokazao. Ovaj rat je pokazao i raskrinkao svu lažnost: nacionalizma bez Pravoslavlja, "kozmpolitskog" Pravoslavlja bez patriotizma, askeze i duhovnosti bez samožrtvene akcije za politički spas narodni, političke akcije bez vere, teologije van života Crkve i naroda... Ovaj otadžbinski rat je pokazao sve krajnosti naše ispalosti iz zavetnog Predanja svetosavsko-svetolazarevske duhovno-političke sinteze i neophodnosti povratka toj sintezi kao *conditio sine qua non* ne samo srbskog duhovno-političkog preporoda, već i golog opstanka u istoriji.

Zato završimo ovo razmišljanje o odnosu Pravoslavlja prema ratu parafrazom poznatih reči Svetoga Save – srbskog prvorotnika za nebozemnu srbsku Otadžbinu: jer niko hrišćanski i otadžbinski rat nije dobio sve bivajući "za mir" i bezbožne mirotvorce u njihovim "mirovnim" naporima podržavajući, jer se Sloboda Zlatna uvek Krstom Časnim i na silu zadobija, a nikada dobrom voljom zlih ljudi, niti tolerancijom prema onima koji nam žele i fizički i duhovni nestanak... jer onih su poredni venci koji se dobro bore i koje izdrže tu borbu za Krst Časni i Slobodu Zlatnu do kraja.

Beleške

132 Zbranim kasnije u knjigu A. Toynbee, *The World and the West*, London, 1953.

133 H. Kissinger, *Diplomacy*, Simon & Shuster, New York, 1994.

134 J. Baudrillard, *Amerika*, Buddy Books & Kontekst Beograd, 1993, str. 113.

135 O čemu, između ostalog, svedoči i sastanak turskog predsednika Suleiman Demirela sa Alijom Izetbegovićem u Zenici jula 1995.

136 Jean P. Gullouis, Krv petroleja – geopolitički eseji, NIN, 2387-2389 IX-X 1996.

137 Opet se Srbski pravoslavni narod našao u jevandelskoj situaciji da se u njegovoj se krvi mire krvni neprijatelji kao, što su se i u Krvi Hristovoj pomirili Pilat i Irod "koji pre toga behu u zavadi". I sve to zbog toga što je Srbski pravoslavni narod odbio da se odrekne Hrista, da se pokloni "zapadnom bogu" i da mu prinese sebe na žrtvu, da se odrekne Krsta Časnog i Slobode Zlatne i da se prikloni satanističkom pentagramu i adskom zapadnom ropstvu.

138 Krstaši su bili (i još uvek jesu) pravoslavni ratnici pod znakom Krsta Časnog, a križari su bili zapadni ratnici za papsku imperiju. Zato, namerno koristimo hrvatizam "križarski" da bi smo potencirali razliku između zapadnog "križarstva" i pravoslavnog krstaštva. Tako ćemo činiti do kraja teksta.

139 *Obraz* – pravoslavni patriotski časopis za državotvornu obnovu Srbstva 1/1995.

140 V. Nikolaj (Velimirović), *Rat i biblija*, Svetosavska književna zadruga, Beograd, 1993, 69, 73

141 Oni koji ratuju mimo ovog kodeksa hrišćanskog ratnog etosa samovoljno istupaju iz hristoljubive vojske, oni su ontološkom i etičkom smislu paravojne formacije, jer ratuju van zajednice zavetnog etosa i ne za nebozemni interes svog krštenog naroda već za svoj privatni interes.

142 Interesantno je da su u našem ratnom predanju najlepše priče i pesme, ne o poredama već o porazima. Zašto? Zato što je srbski hrišćanski vojnik u, često, neravnopravnoj, borbi sa nadmoćnijim neprijateljem (Kosovo, Čegar, Odbrana Beograda 1915...) uvek nekako prisnije osećao blizinu Božiju, blizinu Carstva Božijeg i Nebeske Srbije u njemu, i, oslanjajući se više na Boga nego na sebe, saznavao pravu istinu o sebi i svom prizvanju u istoriji.

143 Vidi "Etička analiza rata", S. Harakas, "The Morality of War", u ed. J. Allen, *Orthodox Synthesis – The Unity of Theological Thought*, St. Vladimir's Seminary Press, Crestwood, New

York, 1981.

http://www.rastko.org.yu/filosofija/jagnje/matej_arsenijevic.html